

תוכן העניינים

7	מבוא
	פרק א: אהבה זוגיות ומשפחה
	קטעים
10	מי נולד להיות מאושר?
18	מה עובר עלינו כשאנו מתאהבים?
21	טיפות / אתגר קרת
	שירים
15	ממעמקים / עידן רייכל
23	זמר / רחל
25	הכלה הבררנית / אפרים סידון
33	שיר אושר / רוני סומק
	תחביר ומורפולוגיה
11	סמיכות וצירופי שם עצם ושם תואר
13	נטיית השם ביחיד וברבים
15	סמיכות כפולה
27	משקלי שם התואר
29	ריבוי חריג
	סרט קצר
32	"מינוס פלוס", בית הספר לקולנוע ע"ש סם שפיגל
	פרק ב: האדם והסביבה
	קטעים
34	הדברה ביולוגית
40	האם הלווייתנים מתאבדים?
	שירים
38	הדוכיפת / ע. הלל
43	הלווייתנים / זלדה
	לקריאה עצמית
50	התחממות עולמית?

	תחביר
36	משפטי סיבה ותוצאה
46	מילות הסתייגות

פרק ג: חינוך ומחנכים

	קטעים
52	בית הספר הדמוקרטי פורח בישראל
57	דמוקרטיה לאליטות בלבד
63	לשבור את החזיר / אתגר קרת

	לקריאה עצמית
60	אימא ללא הפסקה

	תחביר
55	משפטי דמיון ניגוד והשוואה
69	משפטי מידה

	סרט קצר
65	"חול", בית הספר לקולנוע ע"ש סם שפיגל

פרק ד: לא על האוכל לבדו

	קטעים
73	המטבח של כור ההיתוך
77	מכור היתוך לקערת סלט
81	החומוס הוא שלנו?
86	פחות מסוכן מבירה

	לקריאה עצמית
88	אכלתי רק את עצמי / שרי אנסקי

	תחביר ומורפולוגיה
76	מילות זמן
78	חד, דו, תלת
84	תיאור אופן

פרק ה: מתחברים לאינטרנט

קטעים

- 90 לשון הרע באינטרנט
95 האם האינטרנט הופך אותנו לטיפשים יותר או לחכמים יותר?

לקריאה עצמית

- 99 מתחברים לכפר הגלובלי ונשארים בבית

תחביר

- 92 אוגד
96 מילות שלילה
104 מילות הוספה, הדגשה, פירוט, הסבר וסיכום

פרק ו: פשעים ועברות קלות

קטעים

- 105 צריך לשכור עורך דין טוב / אפרים קישון
109 תעלומת הזמן הגנוב

לקריאה עצמית

- 117 תיק רצח 33441

שירים

- 120 גברת שרה השכנה / משינה

תחביר

- 111 משפטי תכלית

פרק ז: גבולות האמנות

קטעים

- 122 לנגן את וגנר בישראל
124 פרוטוקול ישיבת הכנסת
130 גם זיוף הוא השקעה

לקריאה עצמית

- 132 מה פוליטי בבניין

תחביר

- 123 מילות ויתור

פרק ח: יהדות ודמוקרטיה

קטעים

- 135 מה לבשר חזיר ולבג"ץ?
139 יהודי או ישראלי
148 דירה להשכיר / לאה גולדברג

לקריאה עצמית

- 141 כל הזהויות לגיטימיות / אסא כשר

שירים

- 146 המקום שבו אנו צודקים / יהודה עמיחי

תחביר

- 137 משפטי תנאי בטל

סרט קצר

- 151 "גט", מתוך: סיפורי תל אביב

פרק ט: תל אביב אז והיום

קטעים

- 152 כדי שגם הפעם לא נצטער / דני קרוון
160 סמטה פלונית
166 חותמת מים / רוני סומק

לקריאה עצמית

- 159 מי יציל את נמל יפו?

שירים

- 164 הנה אני בא / הדג נחש

סיכום: מילות קישור

167

הערות כלליות למורה

170

נספח - דגם לכתיבה

175

תשובות לתרגילי החזרה בפרק ט

178

- 179 תודות למחברים, פרטים על הקטעים שהובאו בספר

מבוא

הספר נכתב במטרה לשפר את שליטת התלמיד במיומנויות השפה השונות וכדי לכוון אותו לראייה רב ממדית של השפה. בספר מיושמות גישות ותובנות המבוססות על תאוריות חינוכיות ועל ניסיון רב. נושאי הלימוד העיוניים והטקסטים נבחרו לפי מידת מרכזיותם בחיי החברה ובחיי היומיום, לפי מידת העניין שהם צפויים לעורר אצל התלמידים ולפי מידת יכולתם או התאמתם לעורר דיון לצורך הבעה בעל פה ובכתב.

מתוך הנחה שהתלמיד צריך להיות משתתף פעיל ולא צרכן סביל של הידע יש לאפשר לו לחקור, לנתח ולבקר את תכני הלימוד וכך לחשוף את קולו האישי, את דעותיו, את ערכיו ואת ביקורתו. כפי שטוען עודד שרמר במאמרו "ספרי לימוד - החמצות ותיקון" משנת 2009, משימת ההוראה היא לצייד את הלומד בגישה חקרנית דינמית ולא בידיעות מוסמכות, מגובשות וסגורות המובאות בצורה הנותנת להן אופי סופי ומוחלט. היכולת לעמוד על ההבדלים בין גישות שונות בחומר הנלמד ולהבין את בסיסי האי הסכמה והוויכוח שביניהן מאפשרת ללומד לרכוש מיומנויות של אוריינות ביקורתית. משום כך על התלמידים להיחשף למספר טקסטים ולא לטקסט יחיד.

אנחנו מאמינים שקריאה אינה מסירת ידע בלבד, מן המחבר אל הקורא, אלא פעילות המאפשרת הבנות חלופיות ומעורבות של הקוראים השונים בהתבסס על תרבותם ועל הידע הקודם שלהם. בספר זה ניסינו ליישם גישה זו בהוראת השפה העברית. הטקסטים בספר מייצגים תחומי דעת מגוונים והשקפות שונות לצורך פיתוח גישה ביקורתית. גישה זו מעודדת שיח פורה ומעמיק בכיתה, הדרוש לשיפור הבעה בעל פה.

מבנה הטקסטים ותכניהם מאפשרים ללומד להבין את הכתוב למרות השימוש באוצר מילים חדש, ומסייעים לתחושת הביטחון וההתמצאות שלו. אוצר המילים והחומר הדקדוקי מותאמים לרמת המתקדמים לה מיועד הספר. כל פרק מכתוב את הנושא הדקדוקי הנלמד לפי אופיו, לפי מילות הקישור שמשמשות בטקסטים ולפי ההישענות שלו על הדקדוק ועל המילים של הפרקים הקודמים. המעבר מן הטקסט לחומר הדקדוקי הוא טבעי ומתבקש והקניית המבנים התחביריים ותרגולם מתבססים על הנאמר בטקסט שלפניהם.

כל פרק בספר מתמקד בעולם תוכן משלו והעבודה נעשית סביב היבטים שונים של אותו נושא-על. ההמשכיות והמסגרת הנושאת מאפשרות סביבת עבודה מעניינת ומקיפה הנותנת ערך מוסף של לימוד הנושא העיוני, מעבר ללימוד אוצר מילים ודקדוק. סביבה כזו מאפשרת לתלמיד להעמיק את התעניינותו ואת חקירתו בנושא תוך שימוש בעברית. בספר קיימים טקסטים מסוגות שונות, על מנת לחשוף את התלמידים לתרבויות ולסגנונות שונים. על פי גישת הרב אוריינות, קיימת התייחסות רחבה למושג הטקסט ונעשה שימוש בסרטים קצרים לדוגמה, כטקסט הדרוש פענחו. החשיפה למילים ולדקדוק נעשית בצורות שונות ומגוונות ולכל תרגיל יש ערך אינפורמטיבי לימודי בנוסף לתפקידו המיידי

המצומצם ככלי לחזרה על הנלמד. בכל פרק קיים שילוב של הבעה בעל פה והבעה בכתב בדרכים שונות כגון דיון, קבוצות עבודה, סימולציות, קטעים בסגנון מחזה המוצגים על ידי התלמידים, צפייה בסרטים קצרים ועבודה עליהם, חיבורים, מכתבי תגובה, תמצות מאמרים שונים באותו נושא לכדי מאמר מסכם אחד ועוד. ברוב הפרקים ישנה עבודה עצמית על טקסט חדש שבה אמור הלומד ליישם את דרכי פענוח הטקסטים שלמד בכיתה. כך התלמיד מתנסה בארבע המיומנויות: קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור.

תודות

תודה למורים שהעירו והאירו את עינינו:
יהודית מאיר, כרמיה שובל, אסתי סימונס, אילת אלקנה - בן אהרון ודורון מגן,
ותודה נוספת למיכל אשכנזי, חוה אתגר, נורית ברוכי ונילי גליק.

פרק ב

האדם והסביבה

הדברה ביולוגית

החקלאות המודרנית מחפשת פתרונות חדשים ויעילים למלחמה במזיקים הפוגעים בגידולים חקלאיים. הפתרון הנפוץ ביותר הוא ההדברה הכימית, אלא שהדברה זו פוגעת בסופו של דבר גם באדם. חומרי ההדברה חודרים לקרקע ולמי התהום, נשארים על הפירות והירקות ומגיעים אל בני האדם דרך החלב והבשר שהם אוכלים ושותים. גם חיות הבר והציפורים נפגעות מאכילת מזון המכיל חומרי הדברה רעילים.

5

לפני מספר שנים פיתחו בישראל שיטה חדשה להתמודדות עם בעיית המזיקים: הדברה ביולוגית. מדובר בהתערבות של האדם במערכת האקולוגית כדי להילחם באוכלוסיית המזיקים בחקלאות, על ידי שימוש באויביהם הטבעיים של המזיקים.

יוזמי הרעיון בארץ ניצלו את תכונותיה הייחודיות של התנשמת, ציפור טרף לילית, לצמצום אוכלוסיית העכברים, שגורמים נזקים כבדים לשדות. התנשמת מתגוררת בגגות בתים ובמחסנים, וצדה בלילה עכברים החיים בסביבת בני האדם. כדי להרחיב את פעילות התנשמות לאזורים חקלאיים בנו בשדות תבות קינון המאפשרות להן להתרבות ולגדל את גוזליהן. התנשמות צדות את העכברים ומאכילות בהם את הגוזלים שלהן, ובכך מסייעות באופן משמעותי להפחתת מספר העכברים בשדות.

10

הצלחת הפרויקט עשתה לה כנפיים. חקלאים רבים ראו בכך פתרון מצוין ובנו תבות קינון בעצמם. כאשר החקלאים בעמק בית שאן ראו שהציפורים מבקרות בקביעות גם בצדו השני של הגבול, עלה הרעיון לשיתוף פעולה עם הירדנים, שבהמשך התרחב לשיתוף פעולה עם הפלשתינים.

15

אחד הקשיים שהתעוררו בתחילת הדרך היה הדימוי השלילי של ציפורי טרף ליליות בהרבה תרבויות עתיקות. במסורת הערבית הן נחשבות למביאות מזל רע. אך לאחר שהחקלאים הירדנים הבינו את היתרונות של השיטה הם אימצו אותה. שיתוף הפעולה בין החקלאים הירדנים והחקלאים הישראלים, שהתחיל בהדברה ביולוגית, התגלה כדרך יעילה לחיבור בין אנשים ולקירוב בין העמים.

20

הדברה ביולוגית היא אמנם התערבות של האדם בטבע, דבר שרבים מתנגדים לו, אך היא נעשית רק בשדות חקלאיים ולא בשמורות טבע.

25

התחממות עולמית?

5 רוב המדענים מצביעים כיום על בני האדם כאחראיים העיקריים לתופעת ההתחממות העולמית אך נשמעים גם קולות אחרים. מספר מדענים, וביניהם המדען הישראלי פרופ' ניר שביב, מאמינים שהתגברות פעילות השמש גורמת לשינויים באקלים ולא מעשי בני האדם. לדבריהם התחממות כדור הארץ היא מחזורית ואינה קשורה לכמות הפחמן הדו חמצני (CO₂) שמשחרר לאוויר ממכונות, ממפעלים וכו'. הקרחונים מצטמצמים ומתרחבים מפעם לפעם, הקרח אינו יציב והוא נשבר ומתפרק כל שנה באביב. גם גובה פני המים משתנה במחזוריות באופן טבעי. היום בניגוד לעבר ניתן גם לצלם זאת, ולכן הנושא מעסיק אנשים רבים.

10 אותם מדענים אף אינם מסכימים עם הטענה שיתושים יגיעו לאזורים שיתחממו ושמחלת המלריה תתפשט. הם מסבירים שיתושים מסוגלים לחיות גם במקומות קרים ומחלת המלריה היא לא בהכרח מחלה טרופית. ברוסיה, למשל, ידוע שרבים מתו בעבר בעקבות התפשטות מחלת המלריה.

15 מדענים אלה טוענים שתאוריית ההתחממות העולמית נוצרה בעקבות פעילות של פוליטיקאים שרצו להפחית את השימוש בפחם ובנפט מסיבות שונות. סכומי כסף עצומים הושקעו במחקרים שבדקו את הקשר בין פחמן דו חמצני ועליית הטמפרטורות. התקציבים הגדולים שקיבלו האנשים שעסקו בנושא ההתחממות כבר בשנות ה-80, אפשרו ליצור תפקידים ומשרות וכמובן שהיה אינטרס לשמור עליהם.

20 לפעולות שעושים היום כדי למנוע את ההתחממות עלולה להיות השפעה קשה על האנשים העניים בעולם. אם אנשים בעולם השלישי יצטרכו להשתמש רק באנרגיה סולרית או באנרגיית רוח ולא בפחם ובנפט הזולים שיש להם, משמעות הדברים תהיה שהם לא יוכלו להשתמש בחשמל כלל שכן יצירת אנרגיה חלופית תהיה יקרה מדי עבורם. בהנחה שגם מחירי המזון יעלו כתוצאה מפעולות אלה, ניתן לשער שתושבי המדינות המתפתחות יתקשו לשרוד.

המתנגדים לתאוריית ההתחממות הגלובלית מאמינים שכמו שבשנות ה-70 הזהירו מדענים רבים מפני התקררות עולמית ובסופו של דבר התברר שהם טעו והטעו אחרים, כך יקרה גם הפעם.

שאלות

1. במה שונה דעתם של המדענים המוזכרים בשורות 1-5 מדעתם של רוב המדענים?

2. מה גורם, לדעת מדענים אלה, לתופעות הטבע המתוארות בשורות 1-7?

3. עם אילו מסקנות המדענים בקטע אינם מסכימים? (שורות 1-11)

4. מה גרם לדעתם להתפתחות תאוריית ההתחממות הגלובלית המקובלת כיום?

5. על מי תשפיע הפעילות שנעשית למניעת ההתחממות ואיך היא תשפיע?

6. בשורה 7: "זאת" - את מה?

בשורה 16: "עליהם" - על מה?

בשורה 20: "עבורם" - עבור מי?

7. בשורה 10: התפשטות = א. הצטמצמות ב. התרחבות ג. השתתפות

בשורה 13: עצומים = א. גדולים ב. חשובים ג. מיוחדים

בשורה 20: חלופית = א. אחרת ב. דומה ג. זולה

בשורה 21: לשרוד = א. לקנות ב. לנדוד ג. לחיות

תרגיל 2

קראו את המשפטים וחלקו אותם למשפטי דמיון ולמשפטי ניגוד.

1. **בניגוד** לאופנות חינוכיות אחרות בתי הספר הדמוקרטיים הם אופנה שקשה להבין את הפופולריות שלה.
2. בעבר היה צורך בעיקר בצייתנות, **בעוד** היום המקצועות המובילים דורשים יוזמה, יצירתיות ודמיון.
3. התלמידים לומדים את חומר הלימודים **כשם** שילדים לומדים לדבר, לעמוד וללכת.
4. התלמידים בבתי הספר הדמוקרטיים מצליחים בבחינות הבגרות **בדומה** לתלמידים בבתי ספר אחרים.
5. החינוך הקונבנציונלי מבטיח הצלחה בחיים למי שמציית למבוגרים, **לעומת זאת** מטרת החינוך הדמוקרטי היא לעזור לילד להכיר את עצמו.
6. כפייה מעוררת תגובה שלילית לעתים קרובות, **כפי שהוכח** בכמה מחקרים על ילדים.

מילות דמיון

לפני שם עצם	לפני משפט	בין שני משפטים ובהתייחסות למשפט הקודם
בדומה ל	כמו ש+משפט, (כך, כך גם, גם)	בדומה לכך
כמו	כשם ש+משפט, (כך, כך גם, גם)	
	כפי ש+משפט, (כך, כך גם, גם)	

מילות ניגוד מוחלט

לפני שם עצם	לפני משפט	בין שני משפטים ובהתייחסות למשפט הקודם
בניגוד ל	בעוד (ש)	בניגוד לכך
לעומת		לעומת זאת
		ואילו